

Igor KSENICZ

Integracja europejska w programach ukraińskich partii politycznych

Wstęp

Ukraińska ustawa o zasadach polityki wewnętrznej i zewnętrznej z 1 lipca 2010 r. wśród celów polityki zagranicznej państwa wymienia w art. 11 ust. 2 m.in. „zapewnienie integracji Ukrainy z europejską przestrzenią polityczną, gospodarczą i prawną w celu uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej”¹. O proeuropejskim kursie Ukrainy zapewnia w swoich wypowiedziach prezydent Wiktor Janukowycz. Prezentując na forum parlamentu strategię modernizacji państwa w 2011 r., Janukowycz wymienił integrację z UE jako jedną z podstaw „polityki zewnętrznej utwierdzającej interesy narodowe w zglobalizowanym świecie”². Na poziomie deklaracji nie ma więc wątpliwości co do europejskich aspiracji Ukrainy. Obserwując jednak praktykę, można stwierdzić, że obecne władze ukraińskie kontynuują zapoczątkowaną za prezydentury Leonida Kuczmy politykę „wielowektorowości”. Świadczą o tym chociażby sygnały o chęci przyłączenia się – na razie częściowo – do Unii Celnej tworzonej pod auspicjami Federacji Rosyjskiej³.

Polityka zagraniczna jest tematem często poruszonym w ukraińskiej debacie publicznej. Orientacja polityki zewnętrznej – prozachodnia lub proeurazjatycka – wydaje się być jednym z najważniejszych czynników dzielących ukraińską scenę polityczną, chociaż w rzeczywistości partie wykorzystują ten spór, aby odwrócić uwagę opinii publicznej od poważniejszych problemów społeczno-gospodarczych⁴. Należy jednocześnie pamiętać, że system partyjny Ukrainy, określany jako „nieustalony”⁵ lub „imitacyjny”⁶, jest zdecydowanie odmienny od systemów państw o utrwalonej demokracji, a nawet polskiego. Tym, co najbardziej odróżnia partie ukraińskie od europejskich, jest

¹ Закон України про засади внутрішньої і зовнішньої політики від 1.07.2010 № 2411-VI, Верховна Рада України, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-vi>, 2.02.2013.

² Модернізація України – наш стратегічний вибір. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України, Київ 2011, s. 9, http://president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf, 2.02.2013.

³ М. Юсин, И. Сафронов, С. Сидоренко, *Визит Виктора Януковича застрял на таможене*, „Коммерсантъ” z dnia 19 grudnia 2012 r., <http://www.kommersant.ru/doc/2093754?isSearch=True>, 2.02.2013.

⁴ *Партійна система України: особливості становлення, проблеми функціонування, тенденції еволюції*, „Національна Безпека і Оборона” 2010, nr 5, s. 18, http://razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD116_ukr.pdf, 2.02.2013.

⁵ Ibidem, s. 2.

⁶ Ibidem, s. 31.

bezpośrednie reprezentowanie przez poszczególne ugrupowania – w mniejszym stopniu dotyczy to komunistów i nacjonalistów – interesów określonych grup biznesowych⁷. W takiej sytuacji ideologia ma znaczenie drugorzędne i jest traktowana instrumentalnie jako środek mobilizacji elektoratu, mimo że ugrupowania ukraińskie utrzymują pozory ideologiczności poprzez współpracę z międzynarodówkami partyjnymi.

Celem referatu jest odpowiedź na pytanie, jak wykorzystywane jest hasło integracji europejskiej w programach ukraińskich partii politycznych. Analizie poddane zostaną dokumenty programowe pięciu ugrupowań, które w ostatnich wyborach parlamentarnych w 2012 r. przekroczyły próg wyborczy w wyborach proporcjonalnych⁸ i utworzyły frakcje w Radzie Najwyższej Ukrainy: Partii Regionów (dalej: PR), Wszuchukraińskiego Zjednoczenia „Ojczyzna” (dalej: Ojczyzna), „UDAR-u (Ukraińskiego Demokratycznego Aliansu na rzecz Reform) Witalija Kłyczko” (dalej: UDAR⁹), Komunistycznej Partii Ukrainy (dalej: KPU) oraz Wszuchukraińskiego Zjednoczenia „Swoboda” (dalej: Swoboda). Pominięte zostaną partie, których pojedynczy przedstawiciele zostali wybrani deputowanymi do Rady Najwyższej Ukrainy w wyborach większościowych.

Partia Regionów

PR, której początki sięgają 1997 r., od 2010 r. sprawuje pełnię władzy na Ukrainie. PR zwyciężała w poprzednich wyborach parlamentarnych (2006 r. i przedterminowych 2007 r.), ale była w stanie utworzyć koalicję rządową tylko przez kilka miesięcy w okresie 2006–2007. Partia ta jest reprezentantem trzech grup oligarchicznych: klanu donieckiego, grupy biznesowej związanej z Dmytrem Firtaszem oraz tzw. „Rodziny”, tj. grupy tworzonej przez Ołeksandra Janukowycza, syna prezydenta, przy silnym wsparciu głowy państwa¹⁰. Szefem PR jest obecny premier Mykoła Azarow, zaś Wiktor Janukowycz pełni w niej funkcję „honorowego lidera”. Na arenie międzynarodowej PR pozycjonuje się po lewej stronie sceny politycznej, czego wyrazem jest memorandum o współpracy z Grupą Socjalistów i Demokratów w Parlamencie Europejskim podpisane w 2010 r. Europejscy socjaliści wspierają zresztą PR w działaniach lobbingskich na rzecz obecnych władz Ukrainy¹¹.

Program wyborczy PR na obecną kadencję „Od stabilności – do dobrobytu”¹² jest pod względem zawartości (8 stron) dokumentem najkrótszym spośród analizowanych. Rozpoczyna go wstęp opisujący krytyczny stan państwa zastany przez rząd Azarowa

⁷ Ibidem, s. 26–27.

⁸ Wybierano w nich połowę deputowanych, drugą połowę wybierano w głosowaniu większościowym.

⁹ Ukraińskie słowo „удар” oznacza „cios”.

¹⁰ Więcej na temat relacji między biznesem a polityką na Ukrainie: S. Matuszak, *Demokracja oligarchiczna. Wpływ grup biznesowych na ukraińską politykę*, Warszawa 2012, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Prace_42_PL.pdf, 2.02.2013.

¹¹ С. Лещенко, *Брюссельський секрет Партії регіонів*, „Українська Правда” z 21 marca 2012 r., <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/21/6961168/>, 2.03.2013.

¹² *Від стабільності – до добробуту!*, Передвиборна програма Партії Регіонів, http://www.partyofregions.org.ua/program_ru/images/Prog_off_sokr.pdf, 2.02.2013.

po „pomarańczowych”. PR przedstawiana jest w programie jako siła, która „wzięła na siebie odpowiedzialność za dolę państwa”¹³. Po wstępie następuje długa lista obietnic o charakterze socjalnym zebranych w trzech rozdziałach: „Ukraina – wielomilionowy europejski kraj”¹⁴ ludzi sukcesu”, „Wzrost gospodarczy – gwarancja wysokich standardów socjalnych”, „Skuteczne państwo: odpowiedzialna władza i otwarte społeczeństwo”. W tym ostatnim, w podrozdziale „Ukrainie – światowe uznanie”, prezentowane są postulaty PR dotyczące polityki zagranicznej Ukrainy.

Za najważniejszy cel polityki zewnętrznej PR uważa zachowanie przez Ukrainę statusu państwa pozablokowego. W relacjach z UE PR opowiada się za: stowarzyszeniem, utworzeniem strefy wolnego handlu oraz likwidacją barier wizowych. Europa stanowi dla tego ugrupowania punkt odniesienia, o czym świadczą tytuł pierwszego rozdziału oraz stwierdzenie, że „Ukraina powinna posiadać siły zbrojne na wzór europejski”¹⁵, członkostwo w UE nie jest jednak dla PR celem priorytetowym. Z drugiej strony program nie wspomina ani słowem o akcesji Ukrainy do Unii Celnej, mowa jest jedynie o pogłębieniu współpracy gospodarczej w ramach strefy wolnego handlu z państwami Wspólnoty Niepodległych Państw.

Ojczyzna

Szefem partii jest była premier Julia Tymoszenko. Ojczyzna stanowiła trzon bloku jej imienia w parlamentach poprzednich trzech kadencji, była też jednocześnie jedną z partii tworzących obóz „pomarańczowych”. Przed ostatnimi wyborami parlamentarnymi Rada Najwyższa Ukrainy znowelizowała przepisy ordynacji wyborczej, likwidując możliwość tworzenia bloków. W zaistniałej sytuacji z list Ojczyzny, ale pod szyldem Zjednoczonej Opozycji (dalej: ZO) i ze wspólnym programem, wystartowali kandydaci kilku partii, w tym Frontu Zmian, którego lider Arsenij Jaceniuk stanął na czele listy wyborczej. Do najważniejszych sponsorów partii Tymoszenko zaliczyć możemy oligarchów Kostiantyna Żewaho i Ołeha Bachmatiuka¹⁶. Ojczyzna jest członkiem-observatorem Europejskiej Partii Ludowej, chce więc być postrzegana jako partia chadecka.

Program ZO jest dokumentem dużo bardziej obszernym (26 stron tekstu) niż dokument programowy PR. Widoczne są jednak pewne podobieństwa między nimi. Program ZO rozpoczyna deklaracja „Czego pragniemy?!”, która jest miażdżącą krytyką „reżimu kryminalno-oligarchicznego na czele z prezydentem Janukowyczem, który wpędza Ukrainę w przepaść”¹⁷. Dokument PR poprzedza analogiczny osąd „pomarańczowych”.

¹³ Ibidem, s. 2.

¹⁴ W analizowanych dokumentach często zamiast politologicznego terminu „państwo” (ukr. «держав») stosuje się termin geograficzny „kraj” (ukr. «країна»).

¹⁵ Ibidem, s. 7.

¹⁶ S. Matuszak, op. cit., s. 110–112.

¹⁷ *Програма об'єднаної опозиції*, Об'єднана опозиція «За Батьківщину», http://frontzmin.ua/mediafiles/pdf/ZA_prog.pdf, 2.02.2013.

ZO buduje swój program wokół trzech głównych haseł i zarazem tytułów rozdziałów: „Sprawiedliwe państwo”, „Uczciwa władza” oraz „Godne życie”. Po prezentacji tych haseł przedstawionych zostaje siedem najważniejszych zadań ZO po zdobyciu władzy. Nie zatrzymując się przy nich dłużej ze względu na ich populizm, trzeba podkreślić, że polityka zagraniczna do tych zadań nie należy, za wyjątkiem wzmianki o obronie przed utratą przez państwo sieci przesyłu gazu oraz dywersyfikacji źródeł energii. Warto również odnotować, że po szczegółowej prezentacji swoich postulatów na końcu każdego z podrozdziałów ZO wymienia kroki, które podejmie dla ich realizacji, np. uchwalenie odpowiedniej ustawy, nowelizacja konstytucji itp.

Polityka zewnętrzna Ukrainy według ZO jest wyodrębniona w dokumencie programowym w osobnym, wcześniej niesygnalizowanym rozdziale „Europejska Ukraina”. Już sam jego tytuł wskazuje na deklarowany geopolityczny wybór tego obozu. Rozdział otwiera deklaracja odwiecznej obecności Ukrainy w Europie („Ukraina była, jest i zawsze będzie państwem europejskim”¹⁸). W związku z tym, zadaniem, które stawia przed sobą ZO, nie jest prowadzenie Ukrainy ku Europie, ale „aktywne uczestnictwo w budowie zjednoczonej Europy przyszłości”¹⁹. Integracja europejska nie jest dla ZO celem samym w sobie. Akcesja do UE służyć ma rozwojowi wewnętrznemu państwa oraz budowaniu pozycji Ukrainy na arenie globalnej. Pełnoprawne członkostwo Ukrainy w UE określono jako perspektywiczny i strategiczny cel polityki zagranicznej. Aby go zrealizować ZO planuje: podpisać i ratyfikować umowę stowarzyszeniową obejmującą pogłębioną strefę wolnego handlu, skrupulatnie realizować jej postanowienia i adaptować prawodawstwo do standardów UE. ZO deklaruje również, że po zdobyciu władzy będzie szczegółowo informować społeczeństwo o korzyściach płynących z integracji europejskiej. Ze względu na liczną ukraińską emigrację zarobkową problemem wymagającym natychmiastowego rozwiązania w relacjach Ukraina–UE jest kwestia wiz, których zniesienia ZO będzie się domagać.

Odnosząc się do stosunków z Rosją, należy odnotować, że zajmują one w programie ZO drugorzędne miejsce. Wspomina się jedynie o dążeniu do ustanowienia równoprawnych relacji oraz utworzenia strefy wolnego handlu. Dokument w ogóle nie podejmuje kwestii członkostwa Ukrainy w blokach polityczno-wojskowych. Milcząc na ten temat, ZO najprawdopodobniej nie chce zrazić do siebie antynatowsko nastawionych wyborców ze wschodniej i południowej Ukrainy.

UDAR

UDAR jest realizacją politycznych ambicji wybitnego zawodowego boksera Witalija Kłyczki, który pierwsze kroki w polityce stawiał w 2006 r. Był dwukrotnie deputowanym do Kijowskiej Rady Miejskiej, dwukrotnie też kandydował w wyborach na stanowisko mera Kijowa, zajmując w nich drugie i trzecie miejsce. Kłyczko zdyskontował swoją popularność jako lokalny działacz i światowej sławy sportowiec²⁰, two-

¹⁸ Ibidem, s. 26.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ W 2004 r. publicznie popierał „pomarańczowego” kandydata w wyborach prezydenckich Wiktor Juszczenkę.

ząc w 2010 r. partię, która uzyskała w ubiegłorocznych wyborach parlamentarnych trzeci wynik w głosowaniu na listy partyjne. UDAR jako młode ugrupowanie nie nawiązało jeszcze współpracy z żadną z międzynarodówek partyjnych. W parlamencie partia Kłyczki będzie najprawdopodobniej reprezentować interesy grup biznesowych Ihora Kołomojskiego i Dmytra Firtasza²¹.

W przypadku UDAR-u analizie muszą zostać poddane dwa dokumenty: skrócony program wyborczy oraz rozszerzony program partii. Hasła pierwszego z nich, opatrzonego tytułem „Od sukcesu człowieka – do sukcesu kraju”²², pogrupowane są w pięciu rozdziałach: „Likwidacja systemu korupcyjnego”, „Ustanowienie kontroli obywateli nad państwem”, „Budowa kraju równych możliwości”, „Przyznanie władzy wspólnotom lokalnym” i „Osiągnięcie europejskich standardów życia”. Integracja europejska wspomniana jest w programie wyborczym tylko raz. Zdaniem twórców dokumentu, Ukraina może dołączyć do wspólnoty europejskiej tylko poprzez wprowadzenie nowego rodzaju relacji między obywatelem a państwem. Porządek ten miałby opierać się na „wzajemnym zaufaniu, bezwarunkowym szacunku dla każdego człowieka, jego praw i wolności, równości wszystkich wobec prawa, jedności kraju”²³. Europa jest również punktem odniesienia, jeżeli chodzi o standardy życia, jakie UDAR deklaruje wprowadzić po zdobyciu władzy.

Program UDAR-u²⁴ jest najobszerniejszym z analizowanych dokumentów, a jego hasła odpowiadają na zapotrzebowanie na partię liberalną wśród ukraińskich wyborców. Program partii Kłyczki składa się z preambuły oraz czternastu rozdziałów tematycznych²⁵, z których ostatni poświęcony jest polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Zagadnienie to sygnalizowane jest również w preambule, gdzie wspomina się o konieczności „przyłączenia się do postmaterialnego świata, w którym dominują wartości samookreślenia i wolności indywidualnych”²⁶. Preambuła określa trzy najważniejsze wartości UDAR-u: wolność człowieka, jedność państwa i integrację ze światem. Ta część programu nie rozwija jednak ostatniego postulatu. Padają stwierdzenia o pozostawaniu Ukrainy na uboczu współczesnych procesów globalnych, skutkiem czego jest uleganie wpływom zewnętrznym. Głęboka integracja ze światem „pozwoli Ukrainie odpowiadać w adekwatny sposób na wyzwania zewnętrzne oraz być aktywnym graczem międzynarodowym”²⁷.

²¹ С. Лещенко, *Олігархи на виборах: Коломойський ставить на Кличка, Пінчук розкладає у всі кишки*, „Українська Правда” z 7 września 2012 r., <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/07/6972227/>, 2.02.2013; idem, *Олігархи на виборах: група Львовичкіна-Фірташа дружить з Кличком та ставить на округи*, „Українська Правда” z 10 września 2012 r., <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/10/6972416/>, 2.02.2013.

²² *Виборча програма Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» «Від успіху людини – до успіху країни»*, Партія УДАР Віталія Кличка, www.klichko.org, <http://klichko.org/ua/about/viborcha-programa>, 2.02.2013.

²³ Ibidem.

²⁴ *Програма партії*, Партія УДАР Віталія Кличка, www.klichko.org, <http://klichko.org/ua/about/programma>, 2.02.2013.

²⁵ M.in. „Polityka genderowa”, temat rzadko poruszany w ukraińskiej debacie publicznej.

²⁶ Ibidem, <http://klichko.org/ua/about/programma/preambula>, 2.02.2013.

²⁷ Ibidem.

Hasłem rozdziału „Polityka zewnętrzna i bezpieczeństwa” jest „Siłą bezpieczeństwa i obrony – europejskie oblicze”, co wskazuje na dominację aspektu wojskowego w postulatach UDAR-u. W tym kontekście należy zaznaczyć, że to ugrupowanie jest przeciwne pozablokowemu statusowi Ukrainy. Zdaniem twórców programu, uczestnictwo w systemie międzynarodowego bezpieczeństwa zbiorowego jest konieczne ze względu na współczesne zagrożenia, którym pojedyncze państwo nie może sprostać. W tym miejscu nie padła nazwa żadnego z bloków wojskowo-politycznych, jednak w tekście niejednokrotnie podkreśla się wagę współpracy Ukrainy z NATO, natomiast ani razu nie wspomina się o Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, można więc domniemywać, że UDAR opowiada się za członkostwem w tej pierwszej organizacji.

Rozdział „Polityka zewnętrzna...” rozwija wzmiankowane w preambule zagadnienie integracji Ukrainy ze światem współczesnym. Kluczowe miejsce w tym procesie zajmuje integracja ze wspólnotą europejską, która jest najważniejszym – zdaniem autorów programu UDAR-u – czynnikiem, który wzmocni pozycję Ukrainy na arenie międzynarodowej. Spaja ona politykę wewnętrzną i zewnętrzną, ponieważ członkostwo w UE wymusza przeprowadzenie reform, te zaś spowodują dostosowanie ukraińskiego życia społecznego, politycznego i gospodarczego do standardów europejskich. W pierwszej kolejności Ukraina powinna podpisać i ratyfikować umowę stowarzyszeniową z UE, która „stanie się drogowskazem reform europejskich na wiele lat naprzód”²⁸. Fundamentem stowarzyszenia ma być pogłębiona strefa wolnego handlu. Twórcy programu UDAR-u są przekonani, że Ukraina w przeciągu dziesięciu lat może stać się członkiem wspólnego rynku UE, a w dalszej perspektywie powinna zostać stroną traktatu z Schengen. Należy jednak pamiętać, że wszystkie te procesy mają służyć polityce wewnętrznej, tj. dostosowaniu warunków prowadzenia działalności gospodarczej, opieki społecznej itp. do standardów unijnych.

W kontekście współpracy z UE warto odnotować, że UDAR zamierza włączyć instytucje UE do dialogu Ukrainy z Rosją, w którym ta pierwsza jest ciągle stroną słabszą. Wsparcie UE w kwestiach wspólnych, takich jak chociażby bezpieczeństwo energetyczne, powinno wzmocnić pozycję Ukrainy w relacjach z Federacją Rosyjską.

KPU

KPU jest prawną następczynią partii o tej samej nazwie, która była jedną z części składowych Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego. KPU funkcjonuje legalnie od 1993 r. Wcześniej, w latach 1991–1993, obowiązywał zakaz jej działalności. W latach 1993–2002 KPU była najsilniejszą i zarazem najbardziej izolowaną partią w parlamencie ukraińskim. Jej lider, Petro Symonenko, zajął drugie miejsce w wyborach prezydenckich 1999 r. KPU wyszła z izolacji w 2006 r., kiedy po raz pierwszy wzięła udział w tworzeniu rządu wspólnie z PR i Socjalistyczną Partią Ukrainy. W 2010 r. KPU współtworzyła koalicję „Stabilność i reformy” razem z PR, Blokiem Łytwyna

²⁸ Ibidem, <http://klichko.org/ua/about/programma/zovnishnya-politika-ta-bezpeka>, 2.02.2013.

(przewodniczącego parlamentu) oraz tzw. „tuskami”, czyli przekupionymi deputowanymi „pomarańczowych”. Na forum światowym KPU jest uczestnikiem corocznych Międzynarodowych Spotkań Partii Komunistycznych i Robotniczych oraz członkiem Związku Partii Komunistycznych – Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego skupiającej ugrupowania leninowskie z państw powstałych w wyniku rozpadu ZSRR.

Ukraińscy komuniści stoją na pozycjach marksistowsko-leninowskich, a ich celem jest „zdobycie władzy przez robotników, budowa socjalizmu na Ukrainie, odnowienie związku bratnich narodów, zjednoczenie ich we wspólnym socjalistycznym państwie związkowym”²⁹. Swoją wizję polityki zagranicznej KPU opisuje w przedostatnim rozdziale programu zatytułowanym „Ukraina we współczesnym świecie”. Autorzy dokumentu rozpatrują udział Ukrainy w różnych tworach międzypaństwowych, jednak w obecnych warunkach najlepszym wyborem w polityce zagranicznej jest – zdaniem komunistów – uczestnictwo w procesach integracyjnych na obszarze postsowieckim Gospodarczej. Taki wybór geopolityczny wyklucza oczywiście integrację z UE. KPU doprecyzowuje swoje postulaty w programie antykrzysowym³⁰. Zdaniem ideologów KPU, „europejski wybór» może stać się dla Ukrainy katalizatorem nowej depresji gospodarczej”³¹. Komuniści opowiadają się za przerwaniem negocjacji w sprawie utworzenia strefy wolnego handlu z UE, proponując w zamian podpisanie umów branżowych o współpracy i dostępie do rynku unijnego. Chcą jednocześnie zwiększyć napływ inwestycji z państw UE, aby pozyskać nowoczesne technologie. W ocenie KPU utworzenie strefy wolnego handlu służyć będzie jedynie korporacjom transnarodowym i wielkiemu kapitałowi ukraińskiemu, który chce wyjść na rynek unijny.

Swoboda

Swoboda, do 2004 r. działająca pod nazwą Socjal-Narodowej Partii Ukrainy, jest partią skrajnie prawicową, odwołującą się do ideologii integralnego nacjonalizmu ukraińskiego, którą w przeszłości reprezentowała Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów frakcji Stepana Bandery. Interesujące w tym kontekście są kontakty, które ze Swobodą nawiązało Narodowe Odrodzenie Polski³². W wyborach prezydenckich 2004 r. nacjonałiści poparli kandydaturę Wiktora Juszczenki. Jako samodzielny byt Swoboda, tak jak i UDAR, dostała się do parlamentu dopiero w wyniku ostatnich wyborów, chociaż jej lider, Ołeh Tiahnybok, zdobywał wcześniej mandat deputowanego w wyborach jednomandatowych. Swoboda jest członkiem-obszernikiem Europejskiego Sojuszu Ruchów Narodowych skupiającego radykalne, eurosceptyczne partie prawicowe z całego kontynentu.

²⁹ Програма Комуністичної партії України, Комуністична партія України, www.kpu.ua, <http://www.kpu.ua/programmakpu/>, 2.02.2013.

³⁰ Антикризова програма Компартії України – курс на краще життя, Київ 2011, http://www.kpu.ua/wp-content/uploads/2012/01/antikriz_uk.pdf, 2.02.2013.

³¹ Ibidem, s. 26.

³² A. Majewski, *Narodowe Odrodzenie Polski i banderowcy*, 5.09.2011, Fronda.pl, <http://www.fron-da.pl/a/narodowe-odrodenie-polski-i-banderowcy,14296.html>, 2.02.2013.

Dokument programowy Swobody³³ opatrzony jest podtytułem „Program obrony Ukraińców”. Za swój główny cel partia stawia sobie „budowę silnego Państwa Ukrainskiego na zasadach sprawiedliwości społecznej i narodowej. Państwa, które zdobędzie godne miejsce wśród czołowych krajów świata i zapewni nieustanny rozwój narodu ukraińskiego”³⁴. Kroki do wzmocnienia pozycji Ukrainy na arenie globalnej opisuje przedostatni rozdział programu Swobody „Polityka zewnętrzna i obrona. Europejski ukrainocentryzm i silne państwo”. Strategicznym kursem państwa ma stać się, według nacjonalistów, tytułowy „europejski ukrainocentryzm”, dzięki któremu osiągnie ono status geopolitycznego bieguna Europy. Zgodnie z tym założeniem, Ukraina nie powinna być zainteresowana integracją z UE, o której w programie partii nie ma nawet wzmianki³⁵. Swoboda zajmuje zdecydowanie antyrosyjską pozycję i, co za tym idzie, opowiada się za wyjściem ze wszystkich inicjowanych przez Federację Rosyjską organizacjach ponadnarodowych. W zamian nacjonałiści postulują wypełnienie „realną treścią jedyne realnego projektu geopolitycznego, w którym kluczową rolę odgrywa Ukraina – GUAM”³⁶ oraz utworzenie osi państw bałtycko-czarnomorskich, z którymi miałyby zostać podpisane traktaty w takich strategicznych kwestiach, jak handel i polityka celna czy bezpieczeństwo energetyczne. Swoboda będzie domagać się również członkostwa Ukrainy w NATO oraz uczestnictwa w europejskim systemie bezpieczeństwa. Co ciekawe, nacjonałiści chcą przywrócić Ukrainie status państwa atomowego.

Wnioski

Polityka zagraniczna, w tym aspiracje eurointegracyjne, traktowana jest marginalnie w omawianych dokumentach programowych, mimo że odwieczny geopolityczny dylemat „Wschód czy Zachód” jest bardzo eksploatowany w ukraińskiej debacie publicznej. Zdecydowanie najwięcej miejsca w programach zajmują postulaty socjalne.

Jeśli potraktujemy integrację europejską jako czynnik różnicujący ukraińskie partie polityczne, możemy podzielić je umownie na trzy grupy:

- 1) „euroentuzjastów” – Ojczyznę i UDAR;
- 2) „eurosceptyków” – KPU i Swoboda;
- 3) „europragmatyków” – PR.

Dla „euroentuzjastów” integracja z UE nie jest celem ostatecznym polityki zagranicznej Ukrainy, ale instrumentem naprawy państwa oraz wzmocnienia jego pozycji na arenie międzynarodowej. UDAR chce wykorzystać hipotetyczną obecność Ukrainy w UE jako atut w relacjach z Rosją. Ojczyzna podkreśla rolę informowania społeczeństwa o korzyściach wynikających z integracji europejskiej, trzeba w tym miejscu jednak

³³ Програма ВО „Свобода” (чинна), ВО «Свобода», www.svoboda.org.ua, http://www.svoboda.org.ua/pro_partiyu/prohrama/, 2.02.2013.

³⁴ Ibidem.

³⁵ W innym miejscu programu (rozdz. IV pkt 15) jego autorzy postulują wypowiedzenie przez Ukrainę umowy z UE o readmisji.

³⁶ Ibidem, rozdz. VII pkt 3.

powiedzieć, że ani pierwszy, ani drugi rząd Tymoszenko nie prowadził konsekwentnych działań promujących ideę członkostwa Ukrainy w UE.

KPU i Swoboda są przeciwne zbliżeniu Kijowa i Brukseli, ale z diametralnie różnych powodów. Komuniści opowiadają się w dalszej perspektywie za odbudową ZSRR, natomiast ukraińskie aspiracje eurointegracyjne mają leżeć wyłącznie w interesie kapitalistów. Według Swobody Ukraina powinna skupić pod swoim przywództwem państwa w jej otoczeniu, aby uzyskać status regionalnego mocarstwa. Wybierając integrację europejską jako cel polityki zagranicznej, Ukraina musiałaby przyjąć dyktat instytucji UE.

„Europragmatycy” z jednej strony uchwalają ustawę, która wskazuje członkostwo Ukrainy w UE jako cel jej polityki zewnętrznej, z drugiej zaś nie wpisują takiego postulatu do swojego programu. Nie wspominają w nim również o głębszej integracji na obszarze postsowieckim. Milcząc w sprawie wyboru wektora polityki zewnętrznej, PR stworzyła sobie pole do lawirowania stosownie do bieżących potrzeb.

Reasumując, idea integracji europejskiej bądź sprzeciw wobec niej jest dla partii ukraińskich jednym z wielu haseł mobilizujących własny elektorat. W tym kontekście interesujące powinny być wyniki badań ukazujące poparcie dla poszczególnych partii politycznych przez zwolenników i przeciwników członkostwa Ukrainy w UE. Autor z takimi badaniami jeszcze się jednak nie spotkał.

Bibliografia

- Антикризова програма Компартії України – курс на краще життя, Київ 2011, http://www.kpu.ua/wp-content/uploads/2012/01/antikriz_uk.pdf.
- Юсин М., Сафронов И., Сидоренко С., *Визит Виктора Януковича застрял на таможене*, „Коммерсантъ” z dnia 19 grudnia 2012 r., <http://www.kommersant.ru/doc/2093754?isSearch=True>.
- Лещенко С., *Брюссельський секрет Партії регіонів*, „Українська Правда” z 21 marca 2012 r., <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/03/21/6961168/>.
- Idem, *Олігархи на виборах: Коломойський ставить на Кличка, Пінчук розкладає у всі кошики*, „Українська Правда” z 7 września 2012 r., <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/7/6972227/>.
- Idem, *Олігархи на виборах: група Львовичкіна-Фірташа дружить з Кличком та ставить на округи*, „Українська Правда” z 10 września 2012 r., <http://www.pravda.com.ua/articles/2012/09/10/6972416/>.
- Majewski A., *Narodowe Odrodzenie Polski i banderowcy*, 5.09.2011, Fronda.pl, <http://www.fron-da.pl/a/narodowe-odrodzenie-polski-i-banderowcy,14296.html>.
- Matuszak S., *Demokracja oligarchiczna. Wpływ grup biznesowych na ukraińską politykę*, Warszawa 2012, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Prace_42_PL.pdf.
- Модернізація України – наш стратегічний вибір. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України*, Київ 2011, s. 9, http://president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf.
- Партійна система України: особливості становлення, проблеми функціонування, тенденції еволюції*, „Національна Безпека і Оборона” 2010, nr 5, s. 18, http://razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD116_ukr.pdf.

Програма Комуністичної партії України, Комуністична партія України, www.kpu.ua, <http://www.kpu.ua/programmakpu/>.

Програма об'єднаної опозиції, Об'єднана опозиція «За Батьківщину», http://frontzmin.ua/media-files/pdf/ZA_prog.pdf.

Програма партії, Партія УДАР Віталія Кличка, www.klichko.org, <http://klichko.org/ua/about-programma>.

Програма ВО „Свобода” (чинна), ВО «Свобода», www.svoboda.org.ua, http://www.svoboda.org.ua/prog_partiyu/prohrama/.

Від стабільності – до добробуту!, Передвиборна програма Партії Регіонів, http://www.partyof-regions.org.ua/program_ru/images/Prog_off_sokr.pdf.

Виборча програма Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка» «Від успіху людини – до успіху країни», Партія УДАР Віталія Кличка, www.klichko.org, <http://klichko.org/ua/about/viborcha-programa>.

Закон України про засади внутрішньої і зовнішньої політики від 1.07.2010 № 2411-VI, Верховна Рада України, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-vi>.

Jadwiga HAJDUK

„Europejscy Piraci” – analiza fenomenu partii piratów w Europie na przykładzie Polski i Niemiec

Analizując fenomen partii piratów, należy przede wszystkim zadać sobie pytanie kim są współcześni europejscy piraci i jaka jest tajemnica ich nierzadko spektakularnych sukcesów. W przeciągu kilku ostatnich lat byliśmy świadkami prawdziwego boomu pirackich ugrupowań. Począwszy od Szwecji, Austrii, Niemiec, Szwajcarii, Luksemburga, Wielkiej Brytanii, Francji, Holandii, Danii, Islandii, Włoch, Hiszpanii, Grecji, Belgii, piraci są aktywni także m.in. w Finlandii, Chorwacji oraz Rosji¹. Również w tzw. nowych krajach Unii Europejskiej mamy do czynienia z politycznymi piratami. Warto tu wspomnieć o rodzimym „Ruchu Palikota”, węgierskiej „Kalózpárt”, słowackiej „Slovenská Pirátska Strana” czy o czeskiej „Česká pirátská strana”.

Rozważając fenomen europejskich piratów, nasuwa się automatycznie pytanie, jak dalece są oni do siebie podobni i na czym polegają ewentualne różnice i podobieństwa pomiędzy nimi. Czy mają zbliżony profil wyborców, podobne umiejscowienie na krajowej scenie politycznej, analogiczne założenia programowe? Czy istnieje może wspólny polityczny program będący uniwersalną receptą na sukces wszystkich piratów w Europie? Żeby udzielić odpowiedzi na te pytania w rozdziale pierwszym zostanie wyjaśniona geneza powstania partii piratów w Europie oraz historia kształtowania się ich ponadnarodowego ruchu wraz z wspólnymi założeniami programowymi. Następnie, ze względu na obszerność tematu, na przykładzie dwóch wybranych partii: niemieckiej „Piratenpartei” oraz rodzimego „Ruchu Palikota” zostanie podjęta próba sklasyfikowania oraz umiejscowienia tych ugrupowań na krajowych scenach politycznych. W dalszej części zostanie przeprowadzona analiza spektakularnych sukcesów partii piratów w Polsce oraz Republice Federalnej Niemiec, zostaną przy tym wskazane ewentualne różnice oraz podobieństwa obu ugrupowań, profil ich wyborców oraz szanse dalszego rozwoju.

Geneza powstania europejskich partii piratów

Pierwsi europejscy piraci pojawili się w Szwecji. Termin ten, posiadający zdecydowanie negatywną konotację, został rozpowszechniony przez przemysł muzyczny oraz

¹ W styczniu 2013 r. rosyjskie Ministerstwo Sprawiedliwości ponownie uznało, iż występujące w nazwie ugrupowania słowo „Pirat” ma negatywną konotację, sugeruje kryminalny charakter i jest sprzeczne z duchem programu partii. Z tego powodu rosyjscy piraci nie zostali oficjalnie wpisani do rejestru partii politycznych Federacji Rosyjskiej. Nieformalnie określają jednak siebie jako „Пиратская партия России”. Interview with Lola Voronina, <http://flaschenpost.piratenpartei.de/2012/01/03/interview-with-lola-voronina/>, 31.01.2011.